

MAGYAR KÖNYV- SZEMLE

KÖNYV-
ÉS SAJTÓTÖRTÉNETI
FOLYÓIRAT

REVUE
POUR L'HISTOIRE DU LIVRE
ET DE LA PRESSE

133. ÉVFOLYAM

2017

MTA
BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

2

TARTALOM

<i>Bándi András – Szabó András Péter:</i> Hajdú István törcsvári porkoláb kéziratos kötete – Két ismeretlen magyar vers Báthori Gábor fejedelem korából	129
<i>Förköli Gábor:</i> „Virtus Seriniana”: egy iskolai Zrínyi-óda útja Gdańsktól Párizsig (1664)	156
<i>Buda Attila – Tüskés Anna:</i> Horatius, Ovidius és Vergilius művei a fői Károlyi-kastély egykori és a keszthelyi Festetics-kastély ma is látogatható Helikon könyvtárában	174
<i>Nagy Kornél:</i> Egy 17. századi őrmény katolikus Breviárium az MTA Könyvtárának Keleti Gyűjteményében	197
<i>Ajkay Alinka:</i> „A’ Magyar Nyelvnek polgári nyelvvé emelése felől” Kazinczy pályaművének kiadás-, kutatás- és recepciótörténete	213

KÖZLEMÉNYEK

Ismeretlen 18. századi magyarországi nyomtatványok [3] (<i>Knapp Éva</i>)	237
Ein neulich aufgefundenes Büchlein aus der Privatbücherei von Johannes Csécsi d. Ä.: Ein kleines Exempel aus der großen Geschichte der <i>Peregrinatio librorum</i> (<i>Postma, Ferenc</i>)	246

FIGYELŐ

Frédéric Barbier, Közép-Európa könyvtörténésze 65 éves (<i>Monok István</i>)	251
--	-----

SZEMLE

A Vörösmarty-gyűjtemény a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ Kézirattárában és Régi Könyvek Gyűjteményében, Összeállította Horányi Károly, Budapest, MTA KIK, 2016 (<i>Körmendy Kinga</i>)	255
Alexander multifrons, Tanulmányok a 90 éves Dörnyei Sándor tiszteletére, Szerk. Perger Péter, Budapest, Argumentum, OSZK (A Magyar Könyvszemle és a MOKKA-R Egyesület füzetei 8) (<i>Zvara Edina</i>)	258

SZÁMUNK SZERZŐI	260
-----------------------	-----

Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi
Kutatóközpont

BIBLIOTHECA NATIONALIS HUNGARIAE

Kiadja

a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont
és az Országos Széchényi Könyvtár.

A kiadásért felel Fodor Pál főigazgató.

HU ISSN 0025–0171

A borítótér Somogyvári Zsuzsa munkája. Tördelte Türr Tamás.

Nyomta az Argumentum Kiadó nyomdaüzeme.

Alexander multifrons, Tanulmányok a 90 éves Dörnyei Sándor tiszteletére, Szerk. Perger Péter Budapest, Argumentum Kiadó, Országos Széchényi Könyvtár, 2016 (A Magyar Könyvszemle és a MOKKA-R Egyesület füzetei, 8), 213 p.

Dörnyei Sándor hosszú évtizedek óta olyan munkát folytat, amely kutatótársainak (könyv-, sajtó-, gyógyszerész, orvos- és művelődéstörténészek) nagy segítséget jelent: alapkutatásokat végez, forrásokat gyűjt össze, s mindezt hangaszorgalommal. A köszöntő kötet címe ezért is találó. Johann Weber Janus bifronsának címlapjáról került a kötet borítójára az az embléma, amely kettősségbe sűríti az Ünnepelet sokoldalúságát, s ahogy az előszóban olvashatjuk: egy szakállas figura kezében lombikot tart, amely gyógyszerészeti és orvostörténeti munkásságára, az előtte lévő könyvek pedig az előbbieket tudományos művelésére, továbbá bibliográfusi tevékenységére és kutató személyére utalnak.

A szerkesztői előszó, a tabula gratulatoria és az egykori Eötvös Collegium-béli társ, *Sárosi Bálint* személyes hangvételű köszöntője után hat fejezetbe – Az orvostörténész, Az orvosi bibliográfus, A gyógyszerész-történész, A hungarica-bibliográfus, A sajtó barátja és A minden iránt érdeklődő humanista – osztva olvashatók az alábbi tanulmányok.

Deák Eszter Kiss Józsefnek, Széchényi Ferenc uradalmi orvosának három levelét elemzi és adja közre, melyekből a család iránti „rajongó elkötelezettsége” tűkrözdök vissza. *Körmendy Kinga* az Osztrák Nemzeti Könyvtárban található, orvosi recepteket tartalmazó és gyógynövényekkel foglalkozó papírkódexet mutatja be. A kódex rejtélyes utat járt be a bécsi egyetemről az esztergomi székeskáptalanig, ottani használata bizonyított. A 12. századi Ernst-kódex több szempontból is igen becses, hiszen Szent Márton életréírásait és Szent István nagyobb és kisebb legendájának első fennmaradt forrását is tartalmazza. *Madas Edit* Márton püspök chablis-i gyógyító csodáját emeli ki, s arra is választ ad, hogy mit keresett egy magyar gróf Burgundiában a honfoglalás korában? *P. Vársárhelyi Judit* Samuel Spielenberger ismeretlen

verséről és albumbejegyzéséről ír. Spielenberger költeménye abban a gyűjteményben jelent meg, amelyet a löcsei Thomas Schnellius Wittenbergből való hazautazása alkalmából adtak ki. *Katarína Pekařová* a mai Szlovákia területén folyt iskolaorvosi tevékenységről az egyes iskolák éves jelentéseit felhasználva értekezik, mely források alapján képet kapunk többek között az iskolaorvosok mindennapi munkájáról, az egészségtan gyakorlatáról vagy a diákok és a tanárok egészségi állapotáról. A mirákulumok világa a régi emberek számára nem (orvos)történeti anyagot jelentett, írja *Sarbak Gábor*, hanem Remete Szent Páltól „kiesedett, égi segítségével megtámogatott tanulságos és épületes (aedificatoria) példák sorozatát”. A Hadnagy Bálint és Gyöngyösi Gergely könyveiben olvasható mirákulumok fontos adaléku szolgálnak mind a pálos szent és kegyhely országos ismertségéhez, mind pedig magához a pálos névadóhoz, Remete Szent Pálhoz. *Szelestei Nagy László* Komáromi János Péter latin nyelvű nyugdíjazási kérelmét adja közre. Az önzetlenségéről is híressé vált orvosnak több írása ismert, így többek között a soproni borról írt disszertációja, továbbá vallásos verseket is írt, ezek azonban egyelőre nem ismertek. *Varjassy Péter* a leprásokra vonatkozó elkülönítési szabályokat tekinti át. A kevés, késő középkori dokumentáció egyike Edmundus Martens egyházi rítusokról szóló műve, amelyben öt szeparációs eljárást ismertet.

Deáky Zita tanulmányában hangsúlyozza, hogy a régi magyar orvosdoktori értekezések bibliográfiájának használata a néprajztudomány számára is megkerülhetetlen. A szerző kiemeli Vasile Popp orvosi disszertációját: különlegessége és tudománytörténeti értéke, hogy ez az első, néprajzinak tekinthető leírás a román népi temetkezési kultúráról. *Kapronczay Katalin* a legfontosabb orvosi bibliográfia és lexicográfia szerzőit tekinti át a 16. századtól kezdve, külön kiemelve Jean-Jacques Manget-t. Az első magyar orvosi kar 1769-ben, a nagyszombati egyetemen jött létre, a prágai pedig sokkal korábban, 1348-ban – így azt gondolhatnánk, véli *Kiss László*, hogy a hazai orvosi karnak nemigen voltak csehországi hallgatói. Kutatási során azonban kiderült, hogy 1772 és 1849 kö-

zött kéttucatnyi hallgató nyilatkozott úgy, hogy Csehországból való.

Dobson Szabolcs a gyógyszeripar felemelkedéséről, a szintetikus gyógyszerek dominanciájának kialakulásáról ír, többek között a szabadalmi helyzetet, a gyógyszergyárakat, a gyógyszerészeti szakmapolitikát tárgyalva is.

Hende Fanni és *Korondi Ágnes* izgalmas írásukban egy kéziratot receptgyűjteményt tartalmazó ósnyomtatványt mutatnak be. A 'De incubis et subcubis' címet viselő szöveg tulajdonképpen nem is egy recept, hanem „egy szöveges amulett”, amely föltehetőleg a nagyvázsonyi pálosok kolostorában készült. Filipec János esztergomi pontifikáléja szintén orvosi recepteket, s ezekkel együtt érdekes rejtélyeket is tartalmaz. *Kisdi Klára* és *Lauf Judit* többek között arra keresi a választ, hogy azok kinek a számára és mikor lettek beírva a szertartáskönyvbe.

Plautus komédiáit (Zsámboky János szöveggyógyozásában) tartalmazza az az 1566-ban, Antwerpenben megjelent kiadás, amelynek második, eddig ismeretlen második edíciójának (1593, Frankfurt) egy példánya került elő 2016 nyarán a Központi Antikvárium árverésén – írja *Perger Péter*. A possessorbejegyzés szerint egyik korábbi tulajdonosa a szepességi humanista lelkész, Stephanus Xylander volt. Eperjesi Serédy Márton magyar nyelvű verset írt abba a kötetbe, amelyet Georgius Gassitius filozófiai magiszteri fokozatának megszerzése alkalmából jelentettek meg boroszlói tanárai és diáktársai. *Szvorényi Róbert* a kiadatlan költeményt vizsgálva kutatta fel forrását, amelyet Listi László históriás énekében (Magyar Márs) vél felfedezni. *Péter Mihály* és *Péter H. Mária* az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvosi szakosztályát és folyóiratát, az Orvosi Értesítőt mutatják be és hívják fel a figyelmet jelentőségére.

A 19. századból (is) sok olyan orvosi végzettséggel rendelkező személyt ismerünk, akik inkább szerkesztőként, újságíróként, íróként vagy műfordítóként szereztek maguknak nevet – vagy mert soha nem praktizáltak, vagy

ha igen, akkor csak a megélhetés miatt. *Rózsa Mária* ezen személyekből sorol fel néhányat. *V. Ecsedy Judit* a sajtó- és nyomdászattörténet egy érdekes szeletét mutatja be Melchior Sabisch tervezett lapján keresztül. A szerkesztő elképzelése szerint németül közölt volna bel- és külföldi híreket és könyvismertetéseket, s így lapja újdonság lett volna a honi német nyelvű piacon. *Csobán Endre Attila* egy Plantin-kiadvány díszcímlapját elemzi, amelyen orvosi és alkímiai szimbólumok láthatóak. *Gazda István* a magyar művelődéstörténethez nyújt fontos adalékot azzal, hogy kiderítette: a Vörösmarty Mihály és Czuczor Gergely által szerkesztett magyar nyelvtankönyvnek 1848-ban nemcsak a harmadik, hanem az első és a második kötete is megjelent. Rumer Gergely a kevésbé ismert magyarországi jezsuiták egyike, pedig irodalmi, tudományos munkássága és rendjében végzett tevékenysége ismertséget és elismertséget tükröz: ezeket tekinti át *Kovács Eszter*. Egyetlen, nyomtatásban is megjelent önálló irodalmi műve egy gyászbeszéd, amelyet II. Ferdinánd édesanyja temetésén mondott el.

Végül pedig *Magyar László András* tollából olvashatunk egy esszét a műveltségéről és *Perjámos Sándortól* egy tanulmányt a szegedi Délvidéki Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesületének megalakulásáról.

A Magyar Könyvszemle és a MOKKA-R Egyesület füzetei sorozatban kiadott könyv jelentőségét abban is láthatjuk, hogy Dörnyei Sándor életpályájának eredményeit hangsúlyozza. A kötet végén a bibliothecarius emeritus műveinek bibliográfiája, valamint személy- és helynévmutató szerepel. A recenzens ez utóbbit külön kiemelné, hiszen mostanában sajnos ez a rész a köszöntő kötetekből sok esetben elmarad, pedig azok a könyvek legfontosabb részeinek egyike(ene), hogy képezzék – s erre többek között Dörnyei Sándor munkái (bibliográfiák, adattárak, mutatók, lexikonok) a legfőbb bizonnyítékok.

ZVARA EDINA